

GRANIČNI KAPACITET TURISTIČKOG PROSTORA CARRYING CAPACITY OF TOURISM AREAS

Marija Maksin

Univerzitet Singidunum

Srbija, Beograd, Danijelova 32

Telefon: +381 11 3094048, +381 64 2355479

E-mail: mmmicic@singidunum.ac.rs

Sažetak: U radu se analizira granični kapacitet turističkog prostora. Obradjuje se kapacitet prostora i životne sredine i ukazuje na pristup proceni i utvrđivanju graničnog kapaciteta prostora na područjima koja su osetljiva na pritiske turizma. Polazeći od objašnjenja sociokulturnog i prihološskog kapaciteta prostora, ukazuje se na problem njegovog utvrđivanja i ostvarivanja u praksi. U radu se daje primer zoniranja prostora i utvrđivanja graničnog kapaciteta za područje kulturnog nasleđa na UNESCO Listi svetskog kulturnog i prirodnog nasleđa. Procena i utvrđivanje graničnog kapaciteta prostora je složen postupak i proces koji podrazumeva monitoring i re-evaluaciju kapaciteta i upravljanje dinamičnim razvojem turizma.

Ključne reči: turistički prostor, granični kapacitet, kapacitet prostora, kapacitet životne sredine, sociokulturni i psihološki kapacitet.

Abstract: The problem of defining the carrying capacity of tourism areas has been discussed in the paper. Attention has been paid to evaluating and designating space and environment carrying capacity, especially when areas sensitive to tourism pressures are in question. The designation of sociocultural and psychological carrying capacity has been discussed too. The problem of spatial zoning and designating the carrying capacity has been analyzed at the case of the tourism area with UNESCO cultural heritage, namely Felix-Romuliana protected area. Evaluation and designation of carrying capacity is the complex process, which assumes the monitoring and re-evaluation of the capacity, as well as management of tourism development.

Key words: tourism area, carrying capacity, space capacity, environment capacity, sociocultural and psychological capacity.

2. UVOD

Primena koncepta održivog turizma podrazumeva utvrđivanje, praćenje i re-evaluaciju graničnog/nosećeg kapaciteta turističkog područja ili centra. To je naročito značajano kada se radi o područjima osetljivim na pritiske turizma.

U planiranju i upravljanju održivim razvojem **granični/noseći kapacitet** turističkog prostora (područja, naselja i centra) predstavlja sintezni iskaz:

- kapaciteta prostora i životne sredine – maksimalan obim i intenzitet korišćenja prostora i resursa koji ne dovodi do degradacije prostora, poremećaja u ekosistemima i zagađenja životne sredine;
- sociokulturnog kapaciteta – maksimalno prihvatljiv kapacitet turističkih sadržaja, intenzitet korišćenja prostora i koncentracija turista koji ne narušavaju način života, kulturu, vrednosti i identitet lokalne zajednice;
- psihološkog kapaciteta – maksimalan obim i intenzitet korišćenja prostora koji ne dovodi do pada kvaliteta turističkog doživljaja;
- ekonomskog kapaciteta – minimalno prihvatljiv obim razvoja turizma koji obezbeđuje ekonomski efikasan razvoj.

Svaki od pomenutih kapaciteta je kompleksan, sa izraženim međusobnim prožimanjem, i promenljiv, kroz vreme, i zavisno od aspekta planiranja i upravljanja.

U prostornom planiranju i upravljanju održivim razvojem kapacitet prostora se poistovećuje sa nosećim kapacitetom (turističkog) područja, naselja i centra.

U radu se analizira pristup, problemi i primeri utvrđivanja kapaciteta turističkih prostora.

2. GRANIČNI KAPACITET TURISTIČKOG PROSTORA

2.1. Kapacitet prostora i životne sredine

Kapacitet prostora definiše se odnosom kapaciteta životne sredine, prirodnih i stvorenih resursa u prostoru i specifičnih odlika i vrednosti lokalnih zajednica, s jedne strane, i različitih potreba za prostorom za razvoj aktivnosti, uključujući i turističke aktivnosti, i za razvoj lokalne zajednice, s druge.

Kapacitet životne sredine utvrđuje se na osnovu sposobnosti samoobnavljanja prirodnih i samoregulacije antropogenih ekosistema.

Samoobnavljanje ekosistema može da se definiše kao sposobnost ekosistema da se adaptira promenama ekoloških faktora i da prihvati određenu količinu zagađujuće materije, da je razloži i pretvori u bezopasan oblik ili nepovratno odloži, do nivoa održanja ciklusa kruženja materije i proticanja energije, tako da ne nastanu nepovratne štete i poremećaji u ekološkoj ravnoteži, strukturi i funkcionisanju ekosistema.

Kapacitet životne sredine varira u zavisnosti od dugoročnog odloženog dejstva akumuliranih zagađujućih materija, sposobnosti samoobnavljanja ekosistema i egzogenih uticaja.

Samoobnavljavanje ekosistema može biti podpomognuto antropogenim putem, naturalnom i antropogenom regulacijom. Naturalna regulacija obuhvata fitosanaciju i biosanaciju, revitalizaciju i rekultivaciju degradiranih površina, naturalno uređenje predela i vodotoka i dr. Antropogena regulacija obuhvata prevenciju (smanjenje količine zagađenja na mestu nastanka – dekomponovanjem, razblaživanjem, razlaganjem i prečišćavanjem zagađujućih materija pre upuštanja u medije životne sredine), recirkulaciju i reciklažu (materije u tehnološkom procesu i korišćenju prirodnih resursa i reciklažu otpadnih materija) i supstituciju resursa.

Kapacitet životne sredine iz aspekta prirodnih resursa može da se proširi i kapacitetom intervencije. Kapacitet intervencije definiše se dopuštenim stepenom i obimom korišćenja prirodnih resursa, do nivoa njihove obnovljivosti (za obnovljive i delimično obnovljive resurse) ili raspoloživosti za buduće generacije (za neobnovljive resurse).

Procena kapaciteta prostora i životne sredine za razvoj aktivnosti i funkcija najteža je i najznačajnija za osetljiva područja: zaštićena prirodna i nepokretna kulturna dobra, maritimna i planinska područja i dr.

Procena nosećeg kapaciteta značajno se razlikuje: između ruralnih i urbanih područja, između urbanih područja zavisno od njihove veličine i funkcija (mali gradovi – državni centri, konurbacije, megagradovi), a u okviru urbanih područja između zona zaštićenih centara i celina kulturnog nasleđa i drugih gradskih zona.

Kapacitet prostora i životne sredine iskazuje se brojem jednovremenih korisnika po jedinici površine obuhvaćenog prostora.

Procena kapaciteta prostora i životne sredine za zaštićena i osetljiva područja se zasniva na maksimalno prihvatljivom broju turista i ostalih korisnika (zaposlenih, lokalnog stanovništva) u delu godine kada su ekosistemi i dobra najosetljiviji na potencijalne antropogene pritiske. Po pravilu, to je letnja sezona, kada je najveći broj turista (primorska i

priobalna područja) i/ili najveća fizička pristupačnost prostora – time i veća pokretljivost svih korisnika (u zaštićenim dobrima i planinskim područjima).

Procena kapaciteta prostora i životne sredine zasniva se na ciljevima i koncepciji održivog razvoja područja. Utvrđuje se empirijski po zonama i celinama sa različitim režimima zaštite i korišćenja prostora i različitim namenama prostora. Na osnovu kapaciteta pojedinačnih zona i celina dolazi se do graničnog kapaciteta prostora i životne sredine za celo obuhvaćeno područje.

Utvrđivanje graničnog kapaciteta prostora i životne sredine predstavlja složen postupak, koji se ne zasniva na jedinstvenim standardima, već na:

- ✓ najboljim primerima iz prakse;
- ✓ ustanovljenim oblicima i režimima zaštite prostora;
- ✓ raspoloživim resursima;
- ✓ specifičnostima područja i lokalnih zajednica;
- ✓ ciljevima, prioritetima i opcijama održivog razvoja područja, turizma i drugih aktivnosti.

O značajnom kapacitetu turističkog područja za stacionarne korisnike može da se govori samo ako postoji više lokacija u blizini atraktivnih prirodnih i kulturnih turističkih resursa, koje zadovoljavaju osnovne kriterijume uređenja prostora i koje omogućavaju koncipiranje, vrednovanje i izbor između više opcija organizacije sadržaja turističke ponude u prostoru i održivog razvoja područja.

To je ujedno i pitanje koncentracije, disperzije ili koncentrisane disperzije turističkih sadržaja i aktivnosti u prostoru. Pitanje koncentracije ili disperzije turističkih i komplementarnih aktivnosti i funkcija u prostoru, istovremeno je i pitanje održivog razvoja turizma, to jest uticaja opcija korišćenja i organizacije prostora na životnu sredinu, prirodno i kulturno nasleđe, resurse, lokalne zajednice i turiste. U definisanju različitih opcija razvoja i organizacije turističkih aktivnosti i ponude u prostoru polazi se od koncepta zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa i održivog razvoja turizma, a zasniva se na kapacitetu prostora.

Granični kapacitet prostora i životne sredine **podleže reevaluaciji** na osnovu monitoringa promena i efekata uticaja razvoja turizma na očuvanje prirodnog i kulturnog nasleđa, atraktivnost prostora i na kvalitet životne sredine, života lokalnog stanovništva i turističkog doživljaja.

2.2. Sociokulturni i psihološki kapacitet

Sociokulturni i psihološki kapacitet teško je utvrditi, jer zahteva stalno praćenje promena, anketiranje turista i kooperaciju sa lokalnim stanovništvom.

Sociokulturni kapacitet uslovljen je specifičnostima lokalne zajednice, načinom života, kulturnim i etničkim odlikama i dominantnim ekonomskim aktivnostima. Po pravilu, ali ne uvek, znatno je niži u ruralnim naseljima i na ostrvima, u odnosu na velike urbane centre.

Uobičajeno je da se sociokulturni kapacitet iskazuje brojem stacionarnih turista u odnosu na broj stalno nastanjenog domicilnog stanovništva.

Stanovnici seoskih naselja mogu vremenom da se adaptiraju na promene koje donosi specijalizacija naselja za trgovinu, zanate i usluge namenjene turistima. Takav primer je selo St. Jakobs u podnožju Tamborin planine u Kanadi sa 1500 stalnih stanovnika. Naselje se specijalizovalo da ugosti 1-2 miliona turista godišnje (Weaver, 2006). Suprotan je primer stanovnika naselja na ostrvu Đerba u Tunisu. Usled pritiska masovnog turizma na ostrvo,

dolazi do potpunog gubitka socijalnog integriteta i kulturnog identiteta. Menja se način života. Napuštaju se tradicionalne delatnosti (poljoprivreda, ribarstvo). Veliki je porast kriminala, prostitucije, droge i dr. Stanovnici ostrva traže od države da ih zaštiti od nekontrolisanog rasta turizma, tako što će se limitirati i kontrolisati broj i koncentracija turista (ibid).

Dobar primer je saradnja službe zaštite prirode i turističke privrede sa lokalnim stanovništvom u zaštićenom području Broads Area, vlažnom staništu međunarodnog značaja u Velikoj Britaniji. Za seoska i mala gradska naselja na ovom području utvrđeno je, u saradnji sa lokalnim stanovništvom, da kapacitet stacionarnih turista ne može da prelazi 25% broja stalnih stanovnika naselja (Broads Management Plan, 1987, 1997).

Psihološki kapacitet turista uslovljen je kako turističkim proizvodom, tako i njegovim očekivanjem i učešćem u kreiranju tog proizvoda. Znatno je niži u prirodnom okruženju, ruralnom turizmu i ekoturizmu, u odnosu na gradski turizam, događaje, mice i druge turističke proizvode sa većom koncentracijom turista i intenzitetom korišćenja prostora.

Sledeći faktori utiču na sociokulturni i psihološki kapacitet:

- ✓ doživljaj turista u prostoru i vremenu,
- ✓ izbor atrakcije/doživljaja turista,
- ✓ stavovi turista i lokalnog stanovništva,
- ✓ dostupnost sadržaja,
- ✓ ponašanje turista,
- ✓ kulturne sličnosti i razlike između turista i lokalnog stanovništva,
- ✓ razmeštaj usluga i kretanje turista.

Polazeći od navedenih faktora, koriste se različite menadžment procedure za razvoj turizma u granicama prihvatljivih promena sociokulturnog i psihološkog kapaciteta područja:

- ✓ zoniranje prostora i/ili vremenski zoning – za smanjenje konflikata između različitih namena prostora, ili za vremensku raspodelu korišćenja prostora od strane većeg broja korisnika;
- ✓ menadžment turistima – informisanje turista, interpretacija atraktivnosti, dizajn i promocija različitih modaliteta kretanja turista u destinaciji i dr;
- ✓ podsticanje celogodišnje ponude i smanjenje, ili limitiranje sezonske koncentracije turista.

Kada je reč o osetljivim područjima koja su izložena stalnim pritiscima turizma, pojedini autori se zalažu za regulisanje sociokulturnog i psihološkog kapaciteta diferenciranjem prostora i aktivnosti na celine/zona za:

- ✓ intenzivniji turistički razvoj, tzv. "frontstage" zone;
- ✓ stambene zone i naselja domicilnog stanovništva, tzv. "backstage" zone;
- ✓ zaštitne zone/pojaseve između ovih zona/celina, tzv. "buffer" zone (Weaver, 2006).

Polazeći od osetljivosti istorijskog grada Venecije i popularnosti destinacije, u više navrata je utvrđivan granični kapacitet prostora. Analize su 1991. godine pokazale da bi granični kapacitet Venecije trebalo da bude 25.000 turista na dan. Iste godine u avgustu mesecu je u Veneciji svakog dana boravilo oko 38.000 turista i izletnika.

Slika 1. Degradacija istorijskog jezgra Venecije

Već tada je procenjeni kapacitet bio prekoračen svakog drugog dana u godini, sa trendom porasta broja i obima prekoračenja.

Lokalni i nacionalni nivo upravljanja nisu preduzeli akcije za usmeravanje i upravljanje obimom i intenzitetom turizma u gradu. Negativni uticaji masovnog turizma, naročito ekskurzionog turizma, doprineli su emigraciji lokalnog stanovništva iz istorijskog jezgra i narušavanju urbanog identiteta (slika 1), saturaciji prostora, smanjenju kvaliteta urbanog života i kvaliteta doživljaja turista (Swarbrooke, 2005).

3. PRIMER PROCENE GRANIČNOG KAPACITETA PODRUČJA KULTURNOG NASLEĐA

Prostornim planom područja arheološkog nalazišta **Romulijana – Gamzigrad** (2004, u daljem tekstu: Prostorni plan arheološkog nalazišta) obuhvaćeno je područje arheološkog nalazišta, površine oko 27 km², sa njegovom zaštitnom zonom površine oko 24 km². Prema Prostornom planu Republike Srbije, područje arheološkog nalazišta Romulijana – Gamzigrad obuhvaćeno je severnim delom Istočne turističke zone sa Zaječarom, gradskim turističkim centrom i Gamzigradskom banjom.

Područje arheološkog nalazišta predstavlja predeonu celinu sa zaštićenom okolinom utvrđene carske palate rimskog imperatora Galerija iz III-IV v.n.e i sakralnim kompleksom Magure iz IV v.n.e. Arheološko nalazište Romulijana svrstano je u kategoriju nepokretnog kulturnog dobra od izuzetnog značaja. Upisano je na UNESCO Listu svetskog kulturnog i prirodnog nasleđa 2007. godine (slika 2). U obuhvatu i van obuhvata arheološkog nalazišta evidentirano je još 65 arheoloških lokaliteta iz različitih epoha.

Glavna obeležja predeonj celini daju: prirodni amfiteatar (viši na severu i nešto niži na jugu) u kome je smeštena utvrđena carska palata, kao i klisura i meandri Crnog Timoka sa vodom II a klase kvaliteta, pogodnom za kupanje.

Prostornim planom arheološkog nalazišta, po prvi put u našoj praksi, ustanovljene su **zone zaštite nepokretnog kulturnog dobra** (tabela 1):

- ✓ zona I stepena zaštite – obuhvata prostor zaštićene okoline utvrđene carske palate, memorijalnog kompleksa na Maguri i još 16 manjih arheoloških nalazišta, površine 175 ha. Ustanovljen je režim stroge i kontrolisane zaštite u funkciji zaštite nepokretnih kulturnih dobara, edukacije i kontrolisane prezentacije posetiocima i sa ograničenim i kontrolisanim aktivnostima;
- ✓ zona II a. stepena zaštite – obuhvata kontinuelni prostor užeg pojasa oko zone I stepena zaštite, do vidnog radijusa od oko 1500 m od geometrijskog središta utvrđene carske palate, odnosno do vizuelnih prepreka obližnjih uzvišenja, površine oko 500 ha. Ustanovljen je režim selektivnog i kontrolisanog korišćenja u funkciji prezentacije najvrednijeg kulturnog nasleđa.

Dozvoljen je kontrolisan pristup i kretanje posetilaca i kontrolisan razvoj i odvijanje aktivnosti komplementarnih zaštiti nepokretnog kulturnog dobra;

- ✓ zona II b. stepena zaštite – obuhvata diskontinuelan prostor šireg predela oko zone II a. stepena zaštite, do vidnog radijusa od oko 3000 m, to jest do granice prirodnog

Slika 2. Felix Romulijana

amfiteatra na desnoj obali Timoka i vizuelnih prepreka pobrda na levoj obali Timoka, površine oko 880 ha. Ustanovljen je režim kontrolisanog korišćenja u funkciji zaštite i unapređenja predeonog lika i očuvanja mozaične strukture poljoprivrednih i šumskih površina;

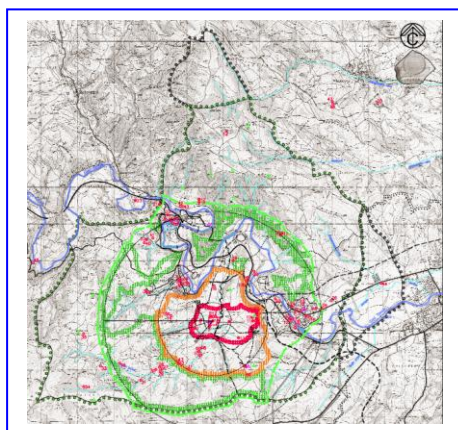
- ✓ zona III stepena zaštite – obuhvata preostali prostor područja arheološkog nalazišta površine oko 1130 ha. Ustanovljen je prelazni režim zaštite, to jest selektivno korišćenje za razvoj aktivnosti komplementarnih zaštiti i prezentaciji kulturnog nasleđa i kontrolisana izgradnja prostora. U prelaznom režimu zaštite omogućeno je proširenje građevinskog područja i razvoj glavne turističke ponude u Gamzigradskoj Banji, formiranje 6 novih turističkih kompleksa i punktova, sportsko-rekreativnih površina, akvatičkih programa na Crnom Timoku i izgradnja novih saobraćajnica;
- ✓ zaštitna zona područja arheološkog nalazišta – obuhvata preostali prostor površine oko 2400 ha, bez ograničenja za razvoj naselja i infrastrukture, poljoprivrede, šumarstva i lovstva.

Tabela 1. Zone zaštite arheološkog nalazišta Felix Romulijana

Zona zaštite NKD	Površina zone	Režim zaštite i korišćenja prostora	Glavne aktivnosti
Zona I stepena zaštite – zaštićena okolina NKD	175 ha	Strogo ograničeno i kontrolisano korišćenje prostora	Zaštita NKD Ograničena prezentacija posetiocima
Zona II a. stepena zaštite	500 ha	Selektivno i kontrolisano korišćenje prostora	Zaštita i uređenje predela Kontrolisana prezentacija NKD turistima Izletnička rekreacija
Zona II b. stepena zaštite	880 ha	Selektivno korišćenje prostora i očuvanje predela	Zaštita i uređenje predela Pretežno izletnička rekreacija i ograničena turistička rekreacija
Zona III stepena zaštite	1130 ha	Prelazni režim zaštite sa kontrolisanim korišćenjem i izgradnjom prostora	Održivi razvoj turizma i rekreacije
Zaštitna zona oko arheološkog nalazišta	2400 ha	Bez ograničenja	Održivi razvoj svih aktivnosti

Objašnjenje: NKD – nepokretno kulturno dobro

Izvor: Prostorni plan područja arheološkog nalazišta „Gamzigrad - Romulijana”, 2004.

Slika 3. Zone zaštite i organizacija prostora za turizam na području arheološkog nalazišta Felix Romulijana

Izvor: Prostorni plan područja arheološkog nalazišta „Gamzigrad - Romulijana”, 2004.

Koncept **razvoja turizma i rekreacije** zasnovan je na:

- ✓ kulturološkoj prezentaciji i valorizaciji arheološkog nalazišta Romulijana i drugih nepokretnih kulturnih dobara;
- ✓ turističkoj ponudi Gamzigradske Banje sa Crnim Timokom;
- ✓ integraciji sa postojećom i planiranom turističkom ponudom Zaječara i mezo regionalnog okruženja (veštačka akumulacija „Grlište” i druge akumulacije, termomineralni izvori u Nikoličevu i Šarbanovcu, pećine, lovište na Tupižnici i dr).

U skladu sa ustanovljenim zonama zaštite nepokretnog kulturnog dobra utvrđeni su granični kapaciteti prostora za turizam i organizacija turističke ponude u prostoru (*tabela 2, slika 3*).

Na području arheološkog nalazišta utvrđen je kapacitet prostora i životne sredine/predela od 1650 jednovremenih turista, dok je u zoni zaštite oko područja arheološkog nalazišta ustanovljen optimalan kapacitet od oko 7000 turista, to jest ukupno 8650 jednovremenih turista na obuhvaćenom području.

U zoni I stepena zaštite predviđen je muzejski prostor, montažno-demontažna pozornica pored kompleksa Magure i kontrolisano kretanje posetilaca, radi razgledanja zaštićenog prostora.

U zoni II a. stepena zaštite predviđeni su pristupne saobraćajnice iz pravca severa i juga i informativno-turistički punktovi za prihvatanje posetilaca na zapadnoj i istočnoj strani zone I stepena zaštite. Predviđeno je formiranje punkta na rimskom majdanu sa vajarskom kolonijom i otvorenim amfiteatrom, kao i manji službeni punkt za službu zaštite, sa objektima u duhu tradicionalnog narodnog graditeljstva. Zadržane su bačije sela Gamzigrad.

Tabela 2. Kapacitet prostora zona zaštite arheološkog nalazišta Felix Romulijana

Zona zaštite NKD	Kapacitet prostora	Glavne aktivnosti	Komplementarne aktivnosti
Zona I stepena zaštite – zaštićena okolina NKD	300 jednovremenih korisnika	Naučno istraživanje i edukacija, konzervacija i restauracija NKD, turistička prezentacija	Strogo kontrolisana poljoprivreda i šumarstvo
Zona II a. stepena zaštite	850 jednovremenih korisnika	Turistička prezentacija i izletnička rekreacija	Kontrolisana poljoprivreda, šumarstvo i uzgoj bezopasne divljači
Zona II b. stepena zaštite	500 jednovremenih korisnika	Pretežno izletnička rekreacija, ograničena turistička rekreacija	Kontrolisana poljoprivreda, šumarstvo i lovstvo
Zona III stepena zaštite i zaštitna zona oko područja arheološkog nalazišta	Bez ograničenja, već uslovljen turističkom tražnjom i sociokulturnim kapacitetom	Turizam i rekreacija Planiran optimalan kapacitet od oko 7000 korisnika, od toga oko 3800 stacionarnih turista i 3200 izletnika	Poljoprivreda, MSP u turizmu i uslugama, šumarstvo i lovstvo

Objašnjenje: NKD – nepokretno kulturno dobro, MSP – mala i srednja preduzeća

Izvor: *ibid.*

U zoni II b. stepena zaštite predviđene su izletničko-panoramske staze sa radijalnim pravcem pružanja i njihovo povezivanje sa panoramskim kružnim putem po obodu te i zone III stepena zaštite, sa brojnim vidikovcima prema carskoj palati.

U zoni III stepena zaštite zadržana je severna obilaznica grada, predviđena Generalnim planom Zaječara. Disclocirana je na sever planirana južna obilaznica grada, tj. iz zone II a. u

zonu III stepena zaštite. Predviđen je razvoj lokalnih puteva za povezivanje turističke ponude u prostoru.

Svi smeštajni kapaciteti (3800 ležaja) na obuhvaćenom području predviđeni su u ovoj zoni, a ostali kapaciteti u Zaječaru, gradskom turističkom centru u neposrednom okruženju arheološkog nalazišta.

Centri turističke ponude i različitih turističkih aktivnosti biće Zaječar i Gamzigradska Banja. Predviđen je razvoj šest manjih turističkih lokaliteta (za etno-kompleks, omladinsko-dečiji kompleks, kompleks za pripremu sportista i dr) i akvatičkih programa na malim akumulacijama, koje bi se u letnjoj sezoni formirale na meandrima Timoka postavljanjem pneumatskih, transparentnih ustava. Gamzigrad i Zvezdan razvijaće se kao tradicionalna seosko-turistička naselja sa ponudom ruralnog turizma (Prostorni plan područja arheološkog nalazišta Romulijana-Gamzigrad, 2004).

4. ZAKLJUČAK

Procena kapaciteta prostora i životne sredine za razvoj aktivnosti i funkcija najteža je i najznačajnija za osetljiva područja: zaštićena prirodna i nepokretna kulturna dobra, maritimna i planinska područja i dr.

U našoj praksi se procena kapaciteta prostora i životne sredine primenjuje u prostornom i urbanističkom planiranju turističkih i zaštićenih područja sa prirodnim i kulturnim nasleđem, a nedovoljno (ili nikako) u sektorskom planiranju razvoja turističkih destinacija.

Procena kapaciteta prostora i životne sredine zasniva se na ciljevima i koncepciji održivog razvoja područja. Utvrđuje se empirijski po zonama i celinama sa različitim režimima zaštite i korišćenja prostora i različitim namenama prostora. Na osnovu kapaciteta pojedinačnih zona i celina dolazi se do graničnog kapaciteta prostora i životne sredine za celo područje. Utvrđivanje graničnog kapaciteta prostora i životne sredine predstavlja složen postupak koji se zasniva na najboljim primerima iz prakse, ustanovljenim oblicima i režimima zaštite prostora, raspoloživim resursima, specifičnostima područja i lokalnih zajednica, ciljevima, prioritetima i opcijama održivog razvoja područja, turizma i drugih aktivnosti.

O značajnom kapacitetu turističkog područja za stacionarne korisnike može da se govori samo ako postoji više lokacija u blizini atraktivnih prirodnih i kulturnih turističkih resursa, koje zadovoljavaju osnovne kriterijume uređenja prostora i koje omogućavaju koncipiranje, vrednovanje i izbor između više opcija organizacije sadržaja turističke ponude u prostoru i održivog razvoja područja. To je ujedno i pitanje koncentracije, disperzije ili koncentrisane disperzije turističkih sadržaja i aktivnosti u prostoru. Pitanje koncentracije ili disperzije turističkih i komplementarnih aktivnosti i funkcija u prostoru, istovremeno je i pitanje održivog razvoja turizma, to jest uticaja opcija korišćenja i organizacije prostora na životnu sredinu, prirodno i kulturno nasleđe, resurse, lokalne zajednice i turiste. U definisanju različitih opcija razvoja i organizacije turističkih aktivnosti i ponude u prostoru polazi se od koncepta zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa i održivog razvoja turizma, a zasniva se na kapacitetu prostora.

Granični kapacitet prostora i životne sredine podleže reevaluaciji na osnovu monitoringa promena i efekata uticaja razvoja turizma na očuvanje prirodnog i kulturnog nasleđa, atraktivnost prostora i na kvalitet životne sredine, života lokalnog stanovništva i turističkog doživljaja. Ovaj pristup bi trebalo primenjivati u planiranju i upravljanju

razvojem turističkih područja, i to ne samo u prostornom planiranju već i sektorskom planiranju, kod izrade i evaluacije strategijskih master planova i programa razvoja turizma.

LITERATURA

- [1] Broads Authority, 1987, Broads Management Plan, Norwich
- [2] Broads Authority, 1997, Broads Management Plan, Norwich
- [3] Prostorni plan područja arheološkog nalazišta Romulijana-Gamzigrad, 2004, Službeni glasnik RS, br. 131, Beograd
- [4] Swarbrooke J., 2005, Sustainable Tourism Management, CABI Publishing
- [5] Weaver, D. (2006): Sustainable Tourism: Theory and Practice, Elsevier Ltd., Oxford